

БУХГАЛТЕРСЬКА ЗВІТНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Розглянуто складові бухгалтерської звітності страхових компаній, визначено порядок організації системи звітності відповідних компаній для можливості створення інформаційного забезпечення ефективного управління страховою діяльністю

Ключові слова: звітність, бухгалтерська звітність, страхування, страхові компанії

Постановка проблеми. Ефективне управління діяльністю як окремого підприємства, так і держави в цілому, значною мірою залежить від достовірності, повноти, доречності та своєчасності інформації про характер та обсяг господарської діяльності підприємства, наявності та використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів (ресурсний потенціал), джерела отримання доходів і понесення витрат, напрями використання прибутку. Одним з основних джерел такого інформаційного забезпечення є бухгалтерська звітність, яка формується через виконання спеціальних процедур обробки і групування інформації на завершальній стадії облікового процесу.

Специфіка діяльності страхових компаній впливає на склад бухгалтерської звітності та процес формування її показників. Дана специфіка виражається в особливостях бухгалтерського обліку витрат і доходів страховика, наявності та використання страхових резервів. Виходячи з цього можна зробити висновок, що існуючі на сьогодні форми фінансової звітності більш призначені для промислових підприємств, а не для фінансово-кредитних установ. Тому виникає потреба дослідження даного питання, пошуку шляхів удосконалення звітності страхових компаній з метою підвищення її аналітичності та можливості задоволення інформаційних потреб різних груп користувачів такої звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади організації та ведення бухгалтерського обліку, та зокрема формування фінансової звітності суб'єктів господарювання, розглядали у своїх працях такі вчені як: Ф.Ф. Бутинець, І.В. Буфатіна, Н.І. Георгієва, С.Ф. Голов, О.О. Гончаренко, В.М. Костюченко, М.А. Проданчук, Л.В. Чижевська, О.Л. Шерстюк, В.Г. Швець, М.М. Шигун, ін.

Питанням особливостей складання та представлення фінансової звітності страхових компаній було приділено увагу такими вітчизняними вченими як: В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич [3], Д.Г. Буханець [6], Т.О. Гарматій [2], В.Б. Захожай [4], Т.О. Зінкевич [1], Ю.В. Шматко [5] та інші.

Однак наразі залишається не вирішеною проблема недостатньої інформативності типових форм фінансової звітності страхових компаній для можливості задоволення інформаційних потреб зовнішніх користувачів, а саме страховальників та інвесторів.

Таблиця 1. Користувачі бухгалтерської звітності страхових компаній

<i>Зовнішні користувачі</i>	<i>Внутрішні користувачі</i>
Інвестори	Власники, учасники
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; податкові органи; Пенсійний фонд України, органи статистики та ін.	Керівництво компанії, управлінський персонал
Перестраховики, страхові посередники; страховальники	Профспілкові організації
Цеденти, банківські та кредитні установи; постачальники; конкуренти	Працівники страхової компанії
Аудитори, юристи, консультанти з фінансових питань, фондові біржі	
Громадські об'єднання страховиків, ЗМІ, рейтингові агенції, науковці, широка громадськість	

Як можна чітко побачити з табл. 1, групи користувачів бухгалтерської звітності страховика досить різняться, що зумовлено відмінностями інформаційних потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів про діяльність страхової компанії. Отже, залежно від того, кому надається звітність, вона поділяється на внутрішню та зовнішню бухгалтерську звітність.

Внутрішня звітність призначена для задоволення інтересів внутрішніх користувачів та становить комерційну таємницю страхової компанії, не підлягає оприлюдненню, оскільки її вид, зміст, форми і терміни подання встановлюються внутрішніми розпорядчими документами компанії. Стосовно зовнішньої звітності, то її склад, зміст статей і терміни подання чітко регламентуються чинним законодавством. До зовнішньої бухгалтерської звітності відноситься фінансова, податкова, статистична та інші види звітності.

Мета дослідження полягає у вивченні системи бухгалтерської звітності страхових компаній, визначення її складових груп (за видами звітності), встановлення якісних характеристик звітної інформації та вимог користувачів до неї; пошук напрямів удосконалення бухгалтерської звітності страховиків для підвищення ефективності управління страховою діяльністю та залучення капіталу інвесторів для можливості розвитку страхової компанії (розширення сфери послуг) та максимізації прибутків.

Викладення основного матеріалу. Недосконалість законодавчої регламентації питання сутності та видів звітності призводить до розбіжностей у трактуванні цих понять у навчальній, науковій та практичній літературі, неадекватно сприймається різними групами користувачів звітності.

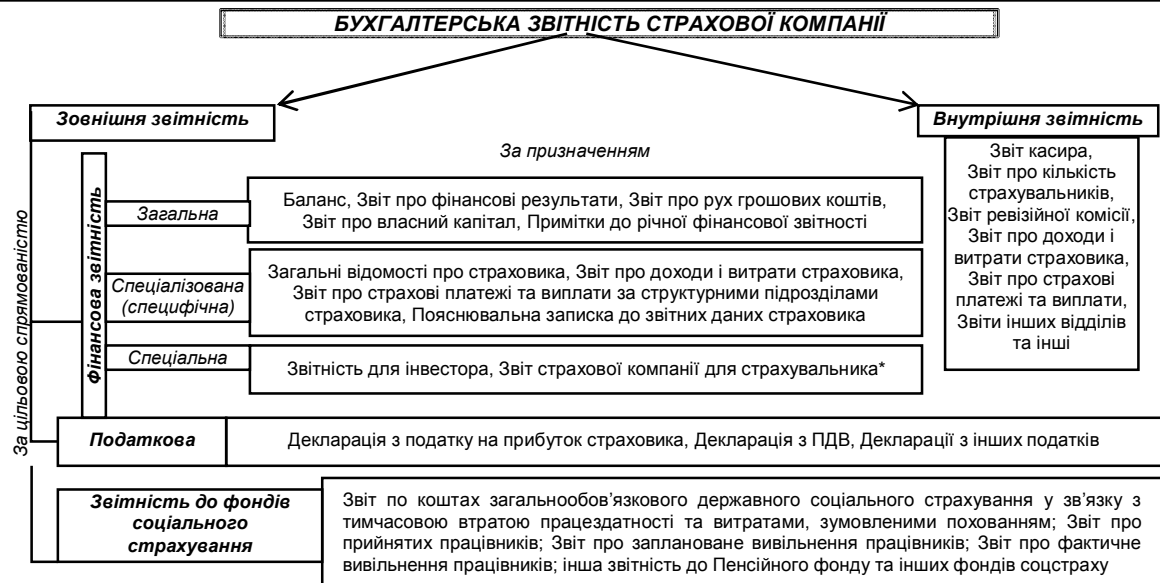
Слід зазначити, що існує три підходи до визначення економічної сутності звітності як: системи узагальнюючих та взаємопов'язаних економічних показників; елементу бухгалтерського обліку; метод статистичного спостереження. Вважаємо за доцільне, під звітністю розуміти систему узагальнених та взаємопов'язаних показників, які відображають джерела формування і використання господарських засобів, стан дебіторської та кредиторської заборгованостей, а також фінансовий стан і результати всіх видів діяльності, що здійснює суб'єкт господарювання, та напрями використання прибутку за визначений проміжок часу.

Аналіз підходів науковців щодо класифікації звітності та джерел її формування показав, що вся звітність підприємств є бухгалтерською, оскільки базовою інформацією для її формування є дані системи бухгалтерського обліку. Слід зауважити, що метою складання бухгалтерської звітності страховика є надання користувачам (зовнішнім та внутрішнім) для прийняття рішень повної, достовірної та неупередженої інформації про фінансовий стан страховика, результати його діяльності, рух грошових коштів.

Згідно чинного законодавства користувачами бухгалтерської звітності страховика є фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про його діяльність для прийняття рішень. Відповідно до інформаційних запитів їх можна поділити на дві основні групи внутрішні та зовнішні користувачі (табл. 1).

На основі виявлених видів бухгалтерської звітності розробимо власну класифікацію (структуру) звітності страхових компаній (рис. 1), що дозволить в подальшому виявити проблеми її складання, рівень задоволення інформаційних потреб користувачів та напрями удосконалення такої звітності.

За даними рис. 1 бачимо, що звітність страхових компаній, як й інших суб'єктів господарювання, поділяється на зовнішню та внутрішню. До останньої відноситься звітність необхідна для управління (містить інформацію про кількість клієнтів, розміри страхових виплат і платежів тощо), а також оперативного контролю за діяльністю компанії.

* – мають рекомендаційний характер (запропоновані автором)

Рис. 1. Структура (склад) бухгалтерської звітності страхових компаній

До складу зовнішньої звітності (рис. 1) страхової компанії входять: 1) фінансова звітність, характерна всім суб'єктам господарювання, за типовими формами складання (ф. 1-5); 2) спеціалізована (специфічна) звітність, яка складається і подається лише страховиками та містить більш детальну інформацію про діяльність страхової компанії. Форма і порядок складання такої звітності затверджена розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (наразі, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг); 3) спеціальна звітність складається із двох запропонованих форм – звітність для інвестора, Звіт страхової компанії для страхувальника.

Зупинимось більш детально на спеціалізованій звітності страховика, до складу якої входять наступні форми: загальні відомості про страховика; звіт про доходи і витрати страховика; звіт про страхові платежі та виплати за структурними підрозділами страховика; пояснювальну записку до звітних даних страховика. Пояснювальна записка страховика складається з семи розділів, які характеризують наступні сфери діяльності страхової компанії: аналіз розвитку страхової діяльності за звітний період; перелік відокремлених підрозділів страховика із зазначенням їх місцезнаходження, контактних даних керівників; пояснення причин збитковості; наведення прогнозних результатів операцій перестраховування;

Таблиця 2. Звіт страхової компанії для страхувальника станом на 20 року

Показник	Код рядка	За попередній період	За звітний період
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ СТРАХОВИКА			
Необоротні активи	010		
Оборотні активи, в т.ч.:	020		
грошові кошти в національній валюті	021		
грошові кошти в іноземній валюті	022		
Власний капітал	030		
Страхові резерви (забезпечення виплат страхових відшкодувань)	040		
Зобов'язання страховика, у т.ч.:	050		
довгострокові	051		
поточні	052		
РОЗДІЛ II. ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКА			
Отримані страхові внески від страхувальників (страхові премії)	060		
Виплачені страхові відшкодування	070		
РОЗДІЛ III. ПОКАЗНИКИ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН СТРАХОВИКА			
Кількість укладених договорів з ризикового страхування, в т.ч.:	080		
з юридичними особами	081		
з фізичними особами	082		
Кількість укладених договорів з страхування життя	090		
Кількість заявлених вимог на виплату страхового відшкодування, в т.ч.:	100		
прийнятих страховиком та виплачених	101		
прийнятих страховиком, але ще не виплачених	102		
не прийнятих страховиком та не підлягають виплаті	103		

Третій розділ Звіту страхової компанії для страхувальника (табл. 2) містить інформацію про укладені та реалізовані договори страхування. Саме інформація про невиконані страхові відшкодування, страхової компанії дозволить страхувальнику реально оцінити діяльність страхової компанії, прийняти рішення про доцільність обрання страхових послуг даної компанії.

Що ж стосується звітності для потенційних інвесторів, то в даному випадку користувачам необхідна детальна інформація про діяльність страхової компанії, відповідно до чого запропонована звітність для інвестора, яка передбачає розширення ф. 1 "Баланс" (в частині введення статті "Можлива вартість реалізації необоротних активів", виключення не характерних для страхової діяльності статей балансу – біологічні активи, пайовий капітал) та ф. 2 "Звіт про фінансові результати" (в частині конкретизації джерел походження/утворення доходів/витрат від інвестиційної та фінансової діяльності). Окрім цього, вважаємо за доцільне доповнити Примітки до ічної фінансової звітності (ф. 5) показниками страхових резервів, зорема їх наступними видами (статтями): обов'язкові технічні резерви; резерв незароблених премій; резерв заявлених, але не виплачених збитків; резерв збитків, які виникли, але не заявлені; спеціальні технічні резерви; резерв довгострокових зобов'язань; резерв належних виплат страхових сум. Все це дозволить інвестору більш детально оцінити майновий та фінансовий стан страхової компанії.

Стосовно податкової та соціальної звітності страхових компаній (рис. 1), зауважимо, що для їх складання призначені ті ж самі типові форми, що використовуються й іншими суб'єктами господарювання, однак їх набір може відрізнятися залежно від тих видів податків, що сплачує компанія, а також необхідності складання тієї чи іншої форми звітності до фондів соціального страхування, що залежить від значної кількості факторів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

В результаті проведеного дослідження звітності страхових компаній, виділено групи її зовнішніх та внутрішніх користувачів, а також запропоновано власне бачення системи бухгалтерської звітності страховика, яка включає: три групи фінансової звітності – загальну, спеціалізовану (специфічну) та спеціальну; внутрішню, податкову та соціальну звітність (звітність до фондів соціального страхування).

Таким чином, удосконалення бухгалтерської звітності страхових компаній сприятиме підвищенню інформативності звітних даних для всіх груп її користувачів, що дозволить задовільнити їх інтереси, а зі сторони страховика – посилити систему управління страховою діяльністю компанії, залучити нових інвесторів, посилити свої позиції на ринку, збільшити перелік страхових послуг та відповідно підвищити показники фінансових результатів діяльності.

Список використаних літературних джерел:

1. *Зінкевич Т.О.* Управління доходами від основної діяльності страхових компаній : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / Т.О. Зінкевич – Київ, 2008. – 24 с.
2. *Гарматій Т.О.* Облік та аудит в страхових компаніях: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.О. Гарматій – Тернопіль, 2004 – 160 с.
3. *Базилевич В.Д., Базилевич К.С.* Страхова справа. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2002. – 203 с.
4. *Захожай В.Б.* Бухгалтерський облік у галузях економіки [Електронний ресурс] / Електронна бібліотека. – Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/249/35/1/2>.
5. *Шматко Ю.В.* Особливості фінансової звітності страхових компаній України. [Електронний ресурс] / Publishing house Education and Science s.r.o. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Economics/62888.doc.htm.
6. *Буханець Д.Г.* Облік та звітність в страхових компаніях (методологічні та організаційні аспекти): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 [Електронний ресурс] / Д.Г. Буханець. – К., 2000. – 19 с.

ВИГІВСЬКА Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри господарського і фінансового контролю Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– проблеми бухгалтерського обліку та контролю господарської діяльності в умовах ризику;
– проблеми бухгалтерського обліку і контролю витрат суб'єктів господарювання.

Стаття надійшла до редакції: 15.10.2012 р.